

סטניסלבוב

(Stanislawow; היום איוונו-פרנקובסק Ivano-Frankovk). בירת אוקראינה. בין שתי מלחמות-העולם עיר מחוז בגליציה המזרחית בשלטון פולין. לפי מפקד 1931 התגוררו בס' 24,823 יהודים. בספטמבר 1939 סופחה לברית-המועצות, והיא נכללה ברפובליקה האוקראינית הסובייטית. בין 1939-1941 התיישבו בס' פליטים מיהודים רבים ממערב פולין ומרכז ששלטון הגרמנים.

ב-2 ביולי 1941, עשרה ימים אחרי פלישת הגרמנים לברית-המועצות נכבשה ס' בידי ההונגרים, בעלי-בריתם של הגרמנים. מיד החלו האוקראינים המקומיים לפרוע ביהודים. אך השלטונות ההונגריים התערבו ומנעו מכך. ההונגרים הגלו לס' כמה אלפי יהודים מ,קרפטורוס שהיתה בשליטתם. בסוף יולי 1941 עברה העיר לניהולם הישיר של הגרמנים וישבו אז בה כ-40,000 יהודים. ב-2 באוגוסט 1941 נדרשו יהודים בעלי-מקצועות חופשיים להתייצב בגסטפו. הם נעצרו, ואחרי כמה ימים הוצאו יותר מ-500 איש אל מחוץ לעיר ושם נרצחו. באוגוסט ובספטמבר 1941 הוטלו על יהודי ס' עוד גזירות רבות: חובה לענוד סרט עם מגן-דוד על הזרוע, עבודת כפייה ותשלומי כופר, וכן נגזל רכוש מיהודים והוחרמו מהם דירות.

בין 1 ל-15 בדצמבר 1941 נצטוו יהודי ס' לעבור לגטו שהוקם בעיר. רעב ומחלות הפילו חללים רבים. היודנרט שהוקם בימי הכיבוש הראשונים, פתח מטבחי ציבור, טיפל בזקנים וביתומים והפעיל שני בתי-חולים. אלה הקלו אך במקצת על תושבי הגטו. ב-31 במרס 1942 היתה עוד אקציה. שוטרים גרמנים ואוקראינים חטפו יהודים מן הרחובות והבתים וריכזום באחת הכיכרות לשם סלקציה. רק בעלי אישורים מכמה מקומות עבודה שוחררו, וכול השאר, כ-5,000 נפש, שולחו להמתה למחנה ההשמדה בלז'ץ. כמה מאות נרצחו במהלך האקציה ברחובות ובחצרות של הגטו. לאחר האקציה הזאת צומצם שטח הגטו ויושביו חולקו לשלוש קבוצות: קבוצה A כללה מומחים במפעלים חיוניים למשק הגרמני; קבוצה B היתה מורכבת מעובדים במקומות עבודה פחות חשובים, ובקבוצה C היו כשירים לעבודה.

בחודש יולי 1942 נטבחו בגטו כ-1,000 יהודים באמתלה ששוטר אוקראיני הוכה בידי יהודי. באותה עת הוצאו להורג בתלייה גם כמה מחברי היודנרט ושוטרים יהודים. באקציה ב-12 בספטמבר שולחו למחנה בלז'ץ עוד כ-5,000 יהודים ובגטו עצמו התגוללו כ-1,000 גוויות של יהודים שנרצחו באקציה.

בסתיו 1942 ובחורף 1942/43 רוכזו מאות יהודים במחנות שהוקמו ליד מפעלים ומקומות עבודה חשובים, ולפיכך גבר החשש שקרב קיצם של אותם היהודים שנחשבו ל'בלתי פרודוקטיביים'. אותה עת גברו נסיונות ההצלה; היו שביקשו להינצל על-ידי הצטיידות

ב'ניירות אריים'. אחרים חיפשו מחבוא ומחסה אצל מכרים נוצרים או שניסו לחצות את הגבול לרומניה.

מינואר עד סוף פברואר 1943 התנהל חיסול הגטו. באותם שבועות היו השוטרים הגרמנים והאוקראינים 'מטהרים' את הגטו משרידי היהודים, רחוב אחר רחוב, בית אחר בית. ביום אחד, ב-26 בינואר 1943, נרצחו כ-1,000 נפש. במרס 1943 נותרו רק כמה מאות יהודים במחנות העבודה שליד המפעלים שבעיר, אך במהלך שנת 1943 נרצחו גם הם בידי הגרמנים ועוזריהם האוקראינים.

ב-27 ביולי 1944 שוחררה ס' בידי הצבא הסובייטי. מכול יהודי ס' נותרו כ-1,500 נפש בלבד, רובם מאותם ששהו בימי המלחמה בברית-המועצות, ורק כ-100 שניצלו במחבואים, בעיקר בעזרת פולנים.